

Utredning om vårdförsäkring för äldre

av **Vesa Rantahalvari**, Finska Försäkringsbolagens Centralförbund

Vesa Rantahalvari

Försäkringsbolagen har utrett möjligheterna att lansera en särskild vårdförsäkring, som skulle tillgodose åldringars behov av hjälp och långtidsvård.

Bakom projektet ligger en bedömning, att service för åldringar i framtiden inte kan produceras på ett behovsenligt sätt med nuvarande service- och finansieringsmodeller.

En vårdförsäkring skulle komplettera den offentliga servicen. För att en dylik försäkring skall kunna tagas i bruk krävs dock att spelreglerna är tillräckligt stabila och att beskattningen stöder den nya modellen.

Vårdförsäkringens idé är att anordna eller ersätta långtidsvård då en äldre persons förståelse att klara av de dagliga rutinerna har försvagats. Det kan vara fråga om rent fysiska orsaker, såsom att personen inte längre klarar av att tvätta sig eller klä sig. Problem med att äta själv eller förflytta sig kan också uppstå. Bland psykiska orsaker torde demens vara det som oftast gör en person oförmögen att klara sig på egen hand.

Det är uttryckligen fråga om social service, således inte om hälso- och sjukvård med åtföljande krav på medicinsk sakkunskap. De tjänster som förvärvas med försäkringen gör det lättare för personen ifråga att så länge som möjligt bo hemma eller i en servicebostad med hemmiljö. Den primära ersättningsformen skulle vara att tillhandahålla vårdtjänster.

I USA har vårdförsäkringar redan existerat under en lång tid. I Europa förekommer vårdförsäkringar åtminstone i Storbritannien, Belgien och Frankrike. Gemensamt för dessa länder är problem, som har samband med tillgången till offentliga vårdtjänster och som bl a beror på behovsprövning. I de nordiska länderna erbjuds dessa produkter inte, på grund av att den offentliga sektorn hittills har kunnat tillgodose åldringarnas behov av service. De privata tjänster som förekommer har bekostats utan försäkring.

Servicebehovet större än vad det offentliga utbudet kan tillgodose

År 2030 kommer det i Finland att finnas dubbelt fler 75-åringar än i dag. Enligt en

schematisk kalkyl kommer det om 20 år att finnas ca 750 000 åldringar som behöver hjälp med sina dagliga sysslor (se nedanstående schema). Detta är nästan dubbelt fler än i dag. Situationen är knappast speciellt mycket bättre i de andra nordiska länderna.

Kommunernas åldringsvård befinner sig i ekonomiska svårigheter redan med nuvarande antal åldringar. På grund av den ansträngda ekonomin blir kommunerna allt oftare tvungna att göra strikta prioriteringar, vilket innebär att en del åldringar blir utan den offentliga omsorg de skulle vara i behov av. I och med att den arbetande befolkningen minskar, och skattebasen blir smalare, är det uppenbart att åldringarnas alla servicebehov under de närmaste decennierna inte kan tillgodoses med de nuvarande service- och finansieringsystemen. Detta är inte försäkringsbranschens egen bedömning, utan den baserar sig på uppskattningar gjorda av personer som är sakkunniga i social- och hälsovårdsfrågor.

Framtidens åldringar har klart bättre möjligheter än tidigare generationer att på egen hand sörja för att de får den omsorg de behöver under ålderdomen. De genomsnittliga totalpensionerna beräknas stiga med det dubbla under de närmaste 20 åren och åld-

ringarnas ekonomiska tillgångar kommer likaså att öka. Förutom att de äldre har bättre ekonomiska möjligheter, är de också vana att kräva god omsorg och köpa behövliga tjänster från den privata sektorn. Denna utveckling kan redan skönjas åtminstone i Sverige, där det privata vårdserviceutbudet klart har ökat.

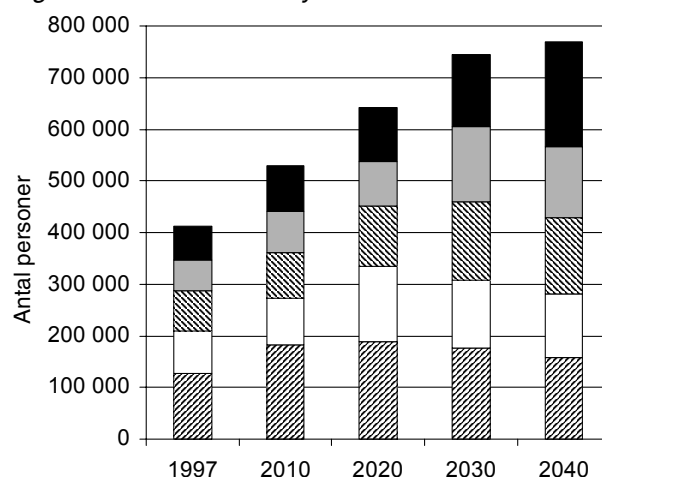
Försäkringsbarhet

Ett flertal problem aktualiseras då man dryftar frågan huruvida det är möjligt att försäkra ekonomiska förluster som uppkommer genom att vårdservicebehov tillgodoses. Strikt tolkat uppfylls ingen av de grundläggande förutsättningarna för försäkringsbarhet (se tabell nästa sida).

Försäkringsbarhetens problem kan enligt utredningen hanteras bl a genom "tillräckliga" säkerhetsmarginaler i premiesättningen, villkorsbegränsningar och framhållande av försäkringens karaktär av sparande. En vårdförsäkring baserad på enbart sparande skulle självfallet vara en lågriskförsäkring från försäkringsbolagens synpunkt.

I rapporten konstateras att en kombination av sparande och riskförsäkring, dvs. en fonde-

Figur 1. Schematisk kalkyl över behovet av vårdservice

Tabell 1. Grundläggande förutsättningar för riskers försäkringsbarhet i vårdservice

Villkor	Innebörd i vårdservice	Villkorets uppfyllande
Förutsägbarhet	Beräkning av sannolikheten för att en person mister förmågan att klara sig själv.	Sannolikheten är i grova drag känd, men den kan i framtiden avsevärt förändras.
Oberoende	Förmånstagaren kan inte påverka förlusten av förmågan att klara sig själv och den tid handikappet varar.	Oberoende föreligger inte, förmånstagaren kan påverka förlusten av förmågan att klara sig själv och den tid handikappet varar.
Stabilitet över tiden	Förändringar i förmågan att klara sig själv varierar inte speciellt mycket över tiden. I fall av variationer är de kända på förhand.	Variationer möjliga, t.o.m. sannolika, eftersom vårdformerna och läkarvetenskapen utvecklas. Variationerna är svåra att identifiera på förhand.
Förekomst	Förlust av förmåga att klara sig själv inträffar inte hos alla försäkrade.	En liten del av befolkningen är i behov av långvarig vårdservice, men är denna grupp ändå alltför stor?

rande riskförsäkring, skulle vara det mest genomförbara alternativet. Dess styrka utöver låg risk är bl a det faktum att en ökning av risken inte direkt återspeglar sig i premiens storlek. Men utredningen utesluter t ex inte en försäkring som överhuvudtaget inte innehåller något sparelement.

Att främja och upprätthålla den samhälls-ekonomiska konkurrenskraften är en utmaning som motverkar det kroniskt höga skatte-trycket eller som rent av kräver att skattegraden borde vara lägre. Tvivel kan också resas beträffande löntagarnas och i synnerhet arbetsgivarnas villighet att erlagga nya obligatoriska socialförsäkringsavgifter som minskar utrymmet för löneförhöjningar, vidgar den sk skattekilen och sålunda höjer sysselsättningströskeln. Sannolikheten för behov av vård under en längre tid, dvs själva försäkringsfallet, är inom en vårdförsäkring klart mindre än motsvarande sannolikhet inom obligatoriska försäkringar. Därför kommer utredningen fram till att frivillighet är ett

bättre alternativ än obligatorium om man vill skapa en väl fungerande vårdförsäkring.

Samhällspolitiska aspekter

Även om vårdförsäkringar på frivillig basis lanseras kommer ansvaret för anordnandet av äldreomsorgen alltjämt att ligga kvar hos kommunerna. De har också i fortsättningen skyldighet att enligt gällande lagar sörja för att åldringarna i kommunen får vederbörlig hem-, boende- och anstaltsvård. Syftet med vårdförsäkringen är att komplettera den service som ligger på kommunernas ansvar, antingen så att den vårdbehövande får tillgång till fler tjänster eller genom att offentliga tjänster ersätts med privata tjänster.

För hushållen kunde en vårdförsäkring innebära ett bättre alternativ än sparande för att tillgodose behovet av vårdservice. En åldring som befinner sig i en situation där behovet av vårdservice kommer allt närmare, skulle i och med försäkringen få ett starkare incitament än

hittills att utnyttja inkomsterna och förmögenheten till att höja sin livskvalitet. Vårdförsäkringen skulle också ge barnen och andra anhöriga bättre möjligheter att ta hand om sina föräldrar. Detta skulle säkert välkomnas av alla parter, ty åtminstone i Finland bor barn och föräldrar ofta långt från varandra.

För den offentliga sektorn skulle en vårdförsäkring innebära ett nytt sätt att finansiera vård och service som åldringar bör ha tillgång till. Om försäkringsbaserade vårdtjänster skulle få en större spridning, skulle detta i bästa fall kunna leda till ett mindre behov av offentlig service, eftersom samhället inte i så fall skulle vara tvunget att ta hand om alla åldringar. Detta kunde i sin tur leda till att skattetrycket kunde hållas tillbaka.

En vårdförsäkring skulle väsentligen höja efterfrågan på vårdtjänster. Detta skapar självfallet en grund för företagande och ökad samsättning

Krav på privat tjänsteutbud

Kommunernas vårdtjänster svarar inte i dagens läge mot alla de behov som äldre personer har. Detta har lett till att Finland redan nu har ett stort antal företag och allmännyttiga sammanslutningar som producerar tjänster för åldringar – tjänster som åldringarna också betalar för. Men trots det torde de privata vårdtjänsternas andel av den totala tjänsteproduktionen i Finland vara mindre än i de andra nordiska länderna.

För att en vårdförsäkring skall fungera krävs det ett riksomfattande privat vårdservicenät som förser åldringarna med de tjänster som försäkringen garanterar. De som har för av-

sikt att använda sig av försäkringen – om den lanseras – måste kunna lita på att det t ex efter 30 år finns ett tillräckligt tjänsteutbud och att tjänsternas pris är rimligt.

Servicenätet existerar i praktiken. Men det faktum att det privata tjänsteutbudet inte har stabiliserat sig, och att de tjänsteproducerande enheterna är små, innebär problem i vårdförsäkringshänseende. Försäkringsbolagen blir tvungna att extra noggrant överväga, vilka eventuella vårdförsäkringsprodukter de tar fram och vilken service dessa produkter garanterar de försäkrade.

Offentligt stöd behövs

Den finländska lagstiftningen ställer inga hinder i vägen för ett tillhandahållande av vårdförsäkringsprodukter. I rapporten framhålls emellertid, att den nuvarande verksamhetsmiljön inte möjliggör en lansering av vårdförsäkringar på den finländska marknaden.

Vårdförsäkringen har flera positiva samhälleliga drag och därför borde den främjas med offentliga stödinsatser. De nuvarande rätt höga kundavgifterna för offentliga vårdtjänster, samt en strävan att förbättra kvalitetskontrollen av och förutsättningarna för privat vårdservice, kunde tänkas öka intresset för försäkringsbaserade lösningar. Skatteavdragsrätt för vårdförsäkringens premier samt en lindrig beskattning av ersättning och tjänster skulle vara av central betydelse för vårdförsäkringens funktionsduglighet. Om de nödvändiga förutsättningarna skapas kommer försäkringsbolagen att redan inom de närmaste åren ha goda möjligheter att erbjuda vårdförsäkringar för äldre.